

Jord- och skogsbruksutskottet

Kulturpolitisk redogörelse

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Kulturpolitisk redogörelse (SRR 8/2024 rd): Ärendet har remitterats till jord- och skogsbruksutskottet för utlåtande till kulturutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- kulturråd Emma Harju, undervisnings- och kulturministeriet
- ledande expert Marianne Selkäinaho, jord- och skogsbruksministeriet
- forskningsdirektör Sulevi Riukulehto, Helsingfors universitet, Ruralia-institutet
- specialsakkunnig Antti Huntus, Centret för konstfrämjande
- natur- och viltvårdschef Ere Grenfors, Finlands Jägarförbund
- medlem i expertgruppen Veli-Matti Karppinen, nätverket MaalleKo
- utvecklingsdirektör Leena Lahdenvesi-Korhonen, Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry
- kulturdirektör Helka Ketonen, Landsbygdets Bildningsförbund rf
- organisationschef Marika Punamäki, Finlands Hembygdsförbund rf
- verksamhetsledare Suvi Louhelainen, Finlands Byar rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- sametinget
- Centralförbundet för Fiskerihushållning
- Suomen erämuseosäätiö.

Inget yttrande av

- Marttaliitto ry
- Finlands Fritidsfiskares Centralorganisation rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Regional tillgång till kultur

Jord- och skogsbruksutskottet granskar statsrådets kulturpolitiska redogörelse utifrån sitt eget ansvarsområde och den regionala tillgången till kultur. I beskrivningen av nuläget i den kulturpolitiska redogörelsen lyfts det fram att de ökade skillnaderna mellan kommunerna avspeglas i kulturtjänsterna. Nationella institutioner, stora evenemangsarenor samt konst- och kulturinstitutioner och konstsammanslutningar som får statsandelar är koncentrerade till städerna. I små kommuner har understöden och organisationerna särskilt stor betydelse, likaså utbudet i biblioteken och medborgarinstituten och inom den grundläggande konstundervisningen. Orsaker bakom skillnaderna mellan kommunerna är till exempel det geografiska läget, tillgängligheten och förbindelserna, näringsstrukturen, åldersstrukturen och den socioekonomiska strukturen. Utskottet anser att den regionala granskning som ingår i beskrivningen av nuläget är viktig och ser det som angeläget att man i samband med den åtgärdsplan som ska utarbetas också bedömer vilka konsekvenser åtgärderna och besluten har för landsbygden.

Vid bedömningen av den regionala tillgången till kultur bör man komma ihåg att Finland är ett av EU:s mest landsbygdsdominerade länder. Av Finlands areal är 95 procent landsbygd och 70 procent glesbygd. Närmare 1,5 miljoner finländare bor på landsbygden. Dessutom tillbringar rentav 2,9 miljoner finländare en betydande del av året på landsbygden i sin fritidsbostad. Kultur och kulturtjänster spelar en viktig roll för invånarnas, gemenskapernas, byarnas och kommunernas välfärd och livskraft i landsbygdsområdena. Många traditionella sommarevenemang på landsbygden eller i landsbygdspräglade områden, såsom tangomarknaden i Seinäjoki, potatismarknaden i Tyrnävä, Sodankylä filmfestival eller olika sommarteatrar, erbjuder invånarna, stugägarna och turisterna viktiga upplevelser och tillfällen att träffa människor samtidigt som de stärker samhörigheten. Den egna lokala och regionala kulturen ses som grunden för den samhälleliga och ekonomiska verksamheten och som en faktor som bidrar till att förnya livskraften. Kulturen har en viktig roll också i att stärka beredskapen och säkerheten. Utskottet anser att kulturen bör vara en del av den kommunala basservicen som man bör sörja för också på landsbygden och i glesbygden.

Kulturmiljö och fysisk kulturinfrastruktur

I landsbygdspräglade områden med låg befolkningstäthet är de kulturella och kreativa sektorerna starkt bundna till livsmiljön, kulturarvet och upplevelsevärlden. Kulturmiljöer på landsbygden är attraktionsfaktorer som det lönar sig att värna om och det behövs satsningar på att vårda kulturarvet och utnyttja det på ett hållbart sätt. Redogörelsen tar både i beskrivningen av nuläget och i avsnittet om att framtidssäkra kulturen fasta på bevarande, utnyttjande och en hållbar renovering av lokalerna för konst och kultur. Med tanke på tillgången till kultur och kulturarv är det viktigt att man kan ta del av lokal kultur på alla håll i Finland, också i glesbygden. De lokaler som används för kultur spelar en avgörande roll i detta sammanhang.

Ett fungerande exempel på ett centralt sätt att värna om lokaler för kultur och medborgarverksamhet är systemet med renoveringsbidrag för föreningshus, som fick Europeiska kulturarvspriset 2024. Omkring 2 500 föreningshus erbjuder samlings- och hobbylokaler på olika håll i Finland,

Utlåtande JsUU 8/2025 rd

ofta på områden där det inte finns andra motsvarande lokaler. Föreningshusen representerar till sin arkitektur olika tidsperioder och de har ursprungligen byggts som möteslokaler för bland annat lantmannagillen, ungdoms- och nykterhetsföreningar, frivilliga brandkårer och arbetarföreningar. Som det påpekas i redogörelsen ger också kyrkorna och församlingslokalerna runtom i Finland i betydande grad möjlighet till kulturverksamhet och interaktion.

De kulturtjänster som utnyttjas mest i kommunerna är bibliotekstjänsterna. De når också en stor del av invånarna på landsbygden och biblioteken är viktiga mötesplatser och serviceställen för flera olika tjänster. Den konst- och kulturförstran som erbjuds i skolorna har också en viktig uppgift att stärka engagemanget för kultur. Museerna spelar likaså en viktig roll som en del av kulturförstran och de är av väsentlig betydelse för den kreativa ekonomin. I redogörelsen påpekas det att det centrala målet med reformen av statsandelarna för museerna 2019 var att stärka de museer som har regionalt ansvar och de som har riksansvar. Utskottet noterar i detta sammanhang att man håller på att inrätta ett nytt riksomfattande vildmarks- och naturkulturmuseum som kombinerar värnandet, bevarandet och uppvisandet av traditionerna inom jakt, fiske och rekreationsanvändning av naturen.

När det gäller kulturlandskapet lyfter utskottet särskilt fram vårdbiotopernas betydelse. Vårdbiotoper är ängar, vallar och betesmarker som uppstått i och med bedrivandet av jordbruk. Biotoperna i kulturlandskapen hör till vårt lands mest hotade biotoper. I kulturlandskapen förekommer nästan en fjärdedel av de utrotningshotade arterna. Vårdbiotoperna upprätthåller pollinerar- och rovinsektsstammar, alltså bidrar de till livsmedelsproduktionens kontinuitet. Skötseln av vårdbiotoperna upprätthåller ett öppet, vårdat landskap som inte bara ökar den lokala attraktionskraften utan också främjar turism och rekreation. Finländska ursprungsraser är en viktig del av vår kulturhistoria och bidrar också till att upprätthålla våra vårdbiotoper. För att bevara vårdbiotoperna förutsätts att de sköts kontinuerligt och att landsbygden förblir bebodd och därmed också att gårdarnas och jordbrukets verksamhetsbetingelser tryggas. Jordbruket har överlag en stor betydelse för att kulturlandskap och andra områden hålls öppna och inte växer igen.

Kultur som ett brett begrepp

Redogörelsen utgår i huvudsak från ett brett kulturbegrepp. Enligt redogörelsen består kulturen av de immateriella och materiella egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller en social grupp. Utöver konst omfattar kulturen också grundläggande rättigheter, värdesystem, traditioner, färdigheter, sedvänjor och trosuppfattningar. I 17 § i grundlagen finns det bestämmelser om rätten till eget språk och egen kultur. Enligt 17 § 3 mom. har samerna som urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Det samiska kulturarvet överförs som en del av traditionella näringar, i hantverk, konst och genom ökad kunskap om naturen. Kulturen hos andra grupper som nämns i grundlagen bevaras och förs vidare på motsvarande sätt uttryckligen som en del av aktiv verksamhet. Jord- och skogsbruksutskottet anser att den breda synen på kultur är viktig och positiv och betonar att ett brett kulturperspektiv också rymmer fler olika kulturaktörer.

Utskottet fäster med tanke på sitt eget ansvarsområde särskild vikt vid matkulturen. Den finländska matkulturen, alltså vad vi äter och hur vi ser på måltiden, har en kraftig lokal särprägel och skildrar mångsidigt den finländska naturen, samhället, historien, identiteten och kulturen. Finlän-

Utlåtande JsUU 8/2025 rd

darna kan vara stolta över de rena och mångsidiga råvaror som odlas här och som naturen erbjuder. Den finländska maten intresserar i allt högre grad också internationella turister. För att förbättra jordbrukets lönsamhet och främja turismen är det viktigt att det finns kunskap om och uppskattning för matkulturen. Det gynnar inte enbart turismen om den finländska maten blir bättre känd internationellt, utan också livsmedelsexporten och internationaliseringen av livs medelsbranschen.

Kultur, natur och miljö har en djupgående växelverkan med varandra. Utskottet lyfter också fram jakt-, fiske- och vildmarkskultur bland finländska traditionella kulturformer som är starkt kopplade till naturen. I redogörelsen nämns inte jaktföreningarnas och fiskelagens verksamhet, där man konkret värnar om jakt- och fiskekulturen. Jaktföreningarna har än i dag en central roll i den finländska bygemenskapen. Jaktföreningarna och fiskelagen skapar genom sin verksamhet förutsättningar för hobbyverksamhet i glesbygdsområden och för att främja en naturnära livsstil. I redogörelsen lyfts kulturen fram som en allemansrätt, men redogörelsen tar inte fasta på allemansrätten som anknyter till vistelse i naturen och dess betydelse för finländarnas naturrelation. Jakt med hund hör starkt till den finländska jaktkulturen. Inte heller andra traditioner som hänför sig till jakt, naturprodukter eller hus- och sällskapsdjur nämns i redogörelsen.

Stöd till kulturaktörer

Bland de åtgärdsförslag som ingår i redogörelsen föreslås det att den regionala, lokala och språkliga tillgången på professionellt producerade kulturtjänster, sysselsättningen inom det fria konstfältet och branschens verksamhetsförutsättningar ska främjas genom medfinansieringsmodeller där den offentliga och den privata sektorn gemensamt bidrar med finansiering. Det behövs offentlig finansiering av konst och kultur för att trygga regional jämlikhet och värdepluralism. Jord- och skogsbruksutskottet påpekar att Europeiska unionens landsbygdsfinansiering (CAP) är av stor betydelse för den finländska kulturverksamheten. Finansieringen har möjliggjort över tusen projekt per finansieringsperiod och kanaliserat finansiering motsvarande cirka 70 miljoner euro. Verksamheten som finansierats har bidragit till otaliga erfarenheter och upplevelser. Föreningarna har en avgörande roll för utvecklingen av kulturverksamhet på landsbygden. Finansiering beviljas av de regionala närings-, trafik- och miljöcentralerna och de lokala Leader-grupperna.

Medborgarsamhället och aktiva medborgare står för en betydande del av kulturverksamheten i vårt land. I många kommuner hänger det enbart på frivilliga aktörer, lokala hembygds- och traditionsföreningar och lokala, icke-yrkesmässigt skötta museer att värna om kulturarvet och föra det vidare till kommande generationer. Talkoarbete är en traditionell form av frivilligt arbete i Finland och en viktig del av den finländska folktraditionen. I landsbygdsfinansieringen har talkoarbetet beaktats så att den privata finansiering som utgör ett villkor för stödet också kan bestå av talkoarbete. Utskottet anser det vara viktigt att motsvarande modeller utvecklas i större utsträckning för att underlätta de frivilliga aktörernas arbete och minska den administrativa bördan. Vid genomförandet av den strategi för civilsamhällesorganisationer som statsrådet godkände genom ett principbeslut 2024 bör man säkerställa att åtgärderna för att minska den administrativa bördan genomförs snabbt.

För landsbygdsområdena och byarna är det viktigt att det finns ett fungerande samarbete mellan kommunerna och lokalsamfundet. I fler än 170 kommuner har man ett systematiskt samarbete

Utlåtande JsUU 8/2025 rd

mellan byföreningarna och kommunen. Kulturverksamhet är ett av de centrala verktygen för kommunerna och byföreningarna att skapa engagemang på lokal nivå. Jord- och skogsbruksutskottet betonar att också lokala företag kan ha en viktig roll när det gäller att stödja lokala kulturevenemang. Samarbetet mellan kommuner och lokala föreningar och företag kan särskilt främja utvecklingen av kultur- och naturturism och planeringen av evenemang som lockar turister. Många småskaliga sommarevenemang som stöds av lokala företagare har med tiden utvidgats till stora evenemang som lockar besökare från olika delar av landet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Jord- och skogsbruksutskottet föreslår

att kulturutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 10.4.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Jenna Simula saf
medlem Tiina Elo gröna
medlem Ritva Elomaa saf
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Janne Jukkola saml
medlem Antti Kangas saf
medlem Teemu Kinnari saml
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Helena Marttila sd
medlem Anders Norrback sv
medlem Piritta Rantanen sd
medlem Timo Suhonen sd
medlem Eerikki Viljanen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Tuire Taina.